

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح الزام سازمان سنجش آموزش کشور به طراحی
سؤالات کنکور سراسری صرفاً از متن کتاب‌های رسمی
آموزش و پرورش»

مشخصات طرح

دوره یازدهم - سال اول

شماره ثبت:

۳۸۶

شماره چاپ:

تاریخ چاپ:

معاونت مطالعات

فرهنگی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۷۰۱۷۵۱۹

تاریخ انتشار:

۱۴۰۰/۰۲/۲۶

مقدمه

«طرح الزام سازمان سنجش آموزش کشور به طراحی سؤالات کنکور سراسری صرفاً از متن کتاب‌های رسمی آموزش و پرورش» که در تاریخ ۱۳۹۹/۰۸/۲۴ اعلام وصول شده است بیان می‌دارد: «وزارت علوم تحقیقات و فناوری موظف است با هماهنگی وزارت آموزش و پرورش به‌نحوی برنامه‌ریزی نماید که تمام سؤالات کنکور سراسری از سال ۱۴۰۰ به بعد تا زمان لغو فراگیر کنکور در تمام رشته‌های تحصیلی برای ورود به انواع همه دانشگاه‌ها در تمام مقاطع، صرفاً از متن کتاب‌های درسی رسمی منتشر شده توسط وزارت آموزش و پرورش استخراج و طراحی شود و طرح هرگونه سؤال خارج از متن کتاب به بهانه‌های مختلف - که مستلزم استفاده از کتاب‌ها، معلمان و آزمون‌های مؤسسات آموزشی فعال در حوزه کنکور است - ممنوع می‌باشد».

مقدمه توجیهی این طرح حاکی از آن است که هدف طراحان ارتقای عدالت آموزشی و جبران ناهمگونی در برخورداری دانش‌آموزان نقاط مختلف کشور از امکانات آموزشی است. در ادامه به بررسی این طرح از جهت حقوقی و کارشناسی پرداخته می‌شود:

ارزیابی طرح

«طرح الزام سازمان سنجش آموزش کشور به طراحی سؤالات کنکور سراسری صرفاً از متن کتاب‌های رسمی آموزش و پرورش» دارای ابهام‌ها و ایرادهای کارشناسی و حقوقی و واجد تبعاتی است که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد. ۱. عبارت «صرفاً از متن کتاب‌های درسی» به‌عنوان عبارت اصلی و کلیدی این طرح و دربرگیرنده مقصود اصلی طراحان، واجد ابهام است و دو مفهوم را به ذهن متبادر می‌سازد که هر دو مورد جداگانه مورد بحث قرار خواهند گرفت: الف) مفهوم اول که از عبارت «صرفاً از متن کتاب‌های درسی» استنباط می‌شود و احتمال بسیار زیاد همین فرض منظور اصلی طراحان است، این است که آزمون سراسری از مطالب، مفاهیم و به‌طور کلی از سرفصل‌های کتب درسی رسمی طراحی شوند و کتاب‌های کمک‌درسی غیررسمی که غالباً توسط ناشران خصوصی تولید و منتشر می‌شوند جزء منابع طراحی سؤالات نباشند. این ایده کاملاً درست است و عدم آن سبب سوق دادن دانش‌آموزان به سمت کتاب‌های کمک‌درسی تولید شده توسط بخش خصوصی می‌شود که پیامد آن غفلت دانش‌آموزان از محتوای درسی رسمی و رونق بازار کتاب‌های کمک‌درسی خواهد بود، کتاب‌هایی که لزوماً در اختیار همگان خصوصاً مناطق با محرومیت بیشتر نیستند و در بسیاری موارد حتی از استانداردهای لازم آموزشی مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش نیز برخوردار نیستند.

اما با این حال، نکته‌ای که وجود دارد این است که در همین مورد پیش از این قانونگذار در «قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور»، به روشنی تکلیف را روشن کرده و صراحتاً در بندهای «ب» و «پ» ماده (۱) این قانون، منابع آزمون سراسری در هر دو بخش عمومی و اختصاصی را از میان دروس تخصصی و عمومی رشته‌های تحصیلی در سه سال آخر دوره متوسطه تعیین نموده است.

بنابراین به دلیل وجود ماده قانونی لازم در این فرض، نیاز به تصویب قانون جدید نیست و تنها با تقویت بعد نظارتی مجلس باید از وقوع تخلف جلوگیری کرد.

البته نکته مهمی که در همین فرض وجود دارد این است که اگرچه میان سازمان سنجش آموزش کشور و سازمان مسئول ذیل وزارت آموزش و پرورش یعنی «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» هماهنگی‌هایی درخصوص نظارت بر سؤالات وجود دارد، اما نظرات و پیشنهادات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درخصوص سؤالات طراحی شده ضمانت اجرایی لازم را ندارند و سازمان سنجش قانوناً ملزم به اعمال آنها نیست.

ب) اگر مراد طراحان از عبارت «صرفاً از متن کتاب‌های درسی» این باشد که سؤالات آزمون سراسری دقیقاً عین جملات و محتوای کتاب‌های درسی باشد، این امر به لحاظ سنجش و ارزشیابی علمی قابل پذیرش نیست، زیرا در این حالت به جای سنجش میزان فهم و درک مطلب، مطلقاً محفوظات داوطلبان مورد سنجش قرار خواهد گرفت. از این رو، با این فرض نمی‌توان درخصوص میزان یادگیری و استعداد افراد قضاوتی نمود.^۱ خصوصاً اینکه برخی از دروس اصلی مانند ریاضیات، فیزیک و شیمی ماهیتاً به گونه‌ای هستند که نقش محفوظات و حافظه در آنها بسیار کم‌رنگ است و در مقابل، فهم مطلب در آنها رکن اصلی است.

مضافاً اینکه براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ساحت‌های ۶ گانه‌ای برای تعلیم و تربیت دانش‌آموزان معین شده است که عبارتند از تعلیم و تربیت اعتقادی، اجتماعی و سیاسی، زیستی و بدنی، زیباشناختی، اقتصادی و علمی. در این سند آموزش و پرورش مکلف شده است که این ساحت‌ها را به صورت متوازن در برنامه درسی ملی و محتوای درسی کتاب‌های آموزشی و بسته‌های یادگیری مورد توجه قرار دهد. صرفنظر از اینکه محتوای درسی رسمی آموزش و پرورش تا چه اندازه این توازن را رعایت کرده است، آزمون سراسری به مثابه یک متغیر مهم نقش بسیار پررنگی در سنجش این تربیت چند ساحتی دارد. طبیعتاً این سنجش، صرفاً با تأکید بر حفظیات قطعاً رخ نخواهد داد.

علاوه بر این، انتخاب سؤالات آزمون سراسری از عین عبارات کتب درسی، رقابت در آزمون سراسری را تقریباً غیرممکن می‌کند. در این حالت چون افراد اقدام به حفظ مطالب کتاب می‌کنند تعداد افراد با نمرات کامل، بالا خواهد رفت که در اثر آن تفکیک و رتبه‌بندی علمی داوطلبان برای انتخاب رشته پایین خواهد آمد. همچنین، پس از دو یا سه آزمون امکان طرح سؤالات جدید بسیار دشوار و شاید غیرممکن خواهد شد. زیرا، عین عبارات و جملات کتاب‌ها ظرفیت محدودی برای انتخاب سؤال و تنوع‌بخشی به سؤالات دارد.

۲. براساس قانون، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی متولی اصلی تولید برنامه درسی ملی و محتوای درسی رسمی است. در قانون تشکیل سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نقش نظارت و تنظیم‌گری بر محتوای درسی به‌عده این سازمان گذاشته شده است. بنابراین از آن رو که آزمون سراسری به‌خاطر نوع گزینش محتوای درسی، پیامدهایی بر نظام تعلیم و تربیت می‌گذارد، ضروری است که سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به‌عنوان نهاد تنظیم‌گر و ناظر در محتوای آزمون سراسری تعیین شود.

۳. عبارت «در تمام مقاطع» در این طرح سبب شده است که این طرح مغایر «قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» باشد. زیرا شامل مقاطع کارشناسی ارشد ناپیوسته و دکتری تخصصی

۱. هر چند پرسش‌های آزمون سراسری این ایراد را دارند که بخشی از آنها از طریق مهارت تست‌زنی قابل پاسخ‌دهی هستند.

نیز می‌شود که منابع آنها توسط وزارتخانه آموزش و پرورش تولید نمی‌شود.

۴. این پیشنهاد به لحاظ شکلی نیز ایرادهایی دارد که در زیر به آن اشاره می‌شود:

- اولاً پیشنهادها اصولاً در قالب الحاق یا اصلاح قوانین و مقررات موجود مربوط به برگزاری آزمون سراسری پیشنهاد و تصویب می‌گردد.
- ثانیاً عنوان در نظر گرفته شده برای طرح و نیز محتوای ماده‌واحد، برخلاف اصل موجزنویسی تقنینی است و در چارچوب ادبیات محاوره‌ای و غیررسمی تنظیم شده است.
- از این جهت به نظر می‌رسد طرح حاضر، به دلیل عدم رعایت اصول قانون‌نویسی صحیح مغایر بند «۹» سیاست‌های کلی قانونگذاری می‌باشد.
- ثالثاً استفاده از عبارت کنکور در طرح حاضر، مغایر اصل پانزدهم قانون اساسی است و باید از معادل فارسی آن یعنی آزمون سراسری ورود به دانشگاه‌ها استفاده نمود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

متن طرح درخصوص طرح سؤالات آزمون سراسری صرفاً از کتاب‌های درسی در برخی ابعاد دارای ابهام و ایراد است، زیرا اگر منظور طراحان محترم از این پیشنهاد طراحی سؤالات آزمون سراسری صرفاً از کتاب‌های درسی رسمی وزارت آموزش و پرورش و نه کتاب‌های کمک‌درسی تولیدی بخش خصوصی باشد، قبلاً قانون دارد و در نتیجه نیاز به قانونگذاری جدید در مورد آن نیست و تنها باید بعد نظارتی مجلس درخصوص اجرای آن قانون تقویت شود و اگر منظور طراحان محترم، طراحی سؤالات آزمون صرفاً عین عبارات کتاب‌های درسی رسمی باشد به دلیل تقویت حافظه‌محوری و غفلت از اهمیت درک مطلب و تربیت خلاق و انتقادی دانش‌آموز و در نتیجه مخالفت با تربیت ۶ساحتی مورد تأکید سند تحول آموزش و پرورش مورد قبول نیست. مضافاً اینکه این پیشنهاد به لحاظ شکلی و اصول قانون‌نویسی نیز ایرادهایی دارد.

با این حال این طرح با اصلاحی می‌تواند یکی از خلاهای قانونی در این زمینه را پر کند که عبارت از پر رنگ کردن نقش نظارتی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به‌عنوان مرجع تشخیص تطبیق سؤالات طراحی شده آزمون با کتاب‌های درسی رسمی وزارت آموزش و پرورش است. زیرا در حال حاضر هرچند به لحاظ قانون مصوب مجلس شورای اسلامی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی متولی اصلی طراحی و تولید و نظارت بر برنامه درسی ملی و کتاب‌های درسی رسمی است، اما نظرات و پیشنهادات این سازمان درخصوص سؤالات آزمون سراسری فاقد ضمانت اجرایی لازم است و سازمان سنجش ملزم به رعایت آنها نیست. از این جهت پیشنهاد می‌شود در این ماده‌واحد به جای قانونگذاری درخصوص طرح سؤالات صرفاً از متن کتاب‌های درسی، نهاد تخصصی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به‌عنوان نهاد ناظر در این خصوص تعیین شود.

با توجه به آنچه گذشت با کلیات طرح موافقت می‌شود، ولی پیشنهاد می‌شود متن طرح به‌نحو ذیل اصلاح شود؛

عنوان طرح: طرح الحاق یک تبصره به ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور مصوب ۱۳۹۲
ماده‌واحد- متن زیر به‌عنوان تبصره «۶» به ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور مصوب ۱۳۹۲ الحاق می‌شود:

تبصره «۶» - سازمان سنجش آموزش کشور مکلف است نسبت به حذف سؤالات دارای اشکال مطابق اعلام نظر سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به‌عنوان مرجع تشخیص و تطبیق سؤالات موضوع این آزمون با محتوای کتب درسی و برنامه درسی ملی که ظرف مدت حداکثر ۱۰ روز پس از برگزاری آزمون به‌صورت عمومی منتشر می‌کند، اقدام نماید.